

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องปัจจัยทางจิตลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
  - 2.1 ปัจจัยทางจิตลักษณะ
    - 2.1.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
    - 2.1.2 เจตคติที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง
    - 2.1.3 การรับรู้ความสามารถของตน
  - 2.2 ปัจจัยทางสังคม
    - 2.2.1 บรรยากาศการเรียนการสอน
    - 2.2.2 สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์
    - 2.2.3 สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน
3. คณะที่ศึกษากับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

1. แนวคิดการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

โนลส์ (Knowles, 1975, pp.18) ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่าเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนคิดริเริ่มการเรียนเอง โดยการวิเคราะห์ความต้องการในการเรียนของตน กำหนดเป้าหมายและสื่อการเรียนรู้ ติดต่อกับบุคคลอื่น หาแหล่งความรู้ เลือกใช้ยุทธวิธีการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนของตนด้วยความร่วมมือช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้

กลุเอลมีโน (Glulielmino, 1977) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้ที่มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเป็นบุคคลที่มีความคิดริเริ่ม มีอิสระ มีความเพียรในการเรียนรู้ เป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบในการเรียนของตนเอง เป็นบุคคลที่สามารถควบคุมตนเองและมีความต้องการในการเรียนรู้

สมคิด อิศระวัฒน์ (2538 ,หน้า 4) ให้ความหมายของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองว่า หมายถึง การที่ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง โดยอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ต้องการก็ได้ ผู้เรียนจะวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ แจกแจงแหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ คัดเลือกวิธีการเรียนที่เหมาะสมและประเมินการเรียนรู้ นั้น ๆ

จากความหมายที่กล่าวถึงไปข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง หมายถึง การที่ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเองตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ มีอิสระ มีความพยายามในการที่จะเพิ่มความรู้และทักษะการเรียนรู้ของตนเองจนบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ตามความต้องการ หรือความสนใจของผู้เรียน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยหลายเรื่อง พบว่า ความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเกิดจากองค์ประกอบทั้งภายในตัวบุคคลและภายนอก การศึกษาที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองโดยใช้แนวคิดของ กุลิเอลมีโน (Giulielmino,1977) แต่ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยต้องการศึกษาในส่วนที่เป็นความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนโดยใช้แนวคิดของ โนลส์ (Knowles,1975) ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองไว้ 5 ประการ ได้แก่ (กนกวรรณ ศรีลาเลิศ, 2549,หน้า18-21)

(1) การวิเคราะห์ความต้องการของตนเอง

การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เริ่มต้นจากการรับรู้ความต้องการของผู้เรียน อาจจะเป็นด้านความรู้หรือทักษะเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น ต้องการมีความเชื่อมั่นเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น และถ้าครูผู้สอนรู้ความต้องการของผู้เรียนก็จะเป็นประโยชน์ในการช่วยผู้เรียนวางแผนการเรียนได้

(2) การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้

การกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนอาจทำได้หลายลักษณะซึ่ง โนลส์ (Knowles,1975, pp.94-95) ได้เสนอแนวทางการกำหนดจุดมุ่งหมายไว้ 3 ลักษณะคือ

(2.1) การกำหนดจุดมุ่งหมายในลักษณะของกิจกรรมที่สามารถกระทำได้

(2.2) การกำหนดจุดมุ่งหมายในลักษณะของความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอดหรือส่วนประกอบของเนื้อหากิจกรรม

(2.3) การกำหนดในลักษณะของพฤติกรรมทั่วไป ที่สามารถนำไปประยุกต์เป็นพฤติกรรมที่เฉพาะเจาะจงได้

(3) การวางแผนการเรียนรู้

การวางแผนการเรียนรู้ตามแนวคิดของ โนลส์ (Knowles, 1975, pp.99-101) ผู้เรียนสามารถวางแผนการเรียนรู้ของตนเองได้โดยอาศัยรูปแบบของสัญญาการเรียน (Learning Contract) และกระบวนการตั้งคำถาม ซึ่งประกอบด้วย คำถามหลัก 6 ประการ คือ

- (3.1) สิ่งที่คุณเรียนต้องการนั้นคืออะไร
- (3.2) สิ่งที่คุณเรียนต้องการนั้นมีคุณลักษณะอย่างไร และจะหาคำตอบโดยวิธีใด
- (3.3) มีแหล่งใดที่จะให้ข้อมูลที่ต้องการ
- (3.4) อะไรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า ผู้เรียนจะต้องหาข้อมูลจากแหล่งนั้น
- (3.5) ผู้เรียนจะมีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร เพื่อให้ได้คำตอบที่ต้องการ
- (3.6) ผู้เรียนจะมีวิธีการตรวจสอบอย่างไรว่าตนเองได้บรรลุตามสิ่งที่ต้องการแล้ว

(4) การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งวิทยาการต่าง ๆ ในการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ผู้เรียนจะกำหนดแหล่งการเรียนรู้เองและรู้ว่าตนเองต้องการข้อมูลอะไร สามารถแสวงหาข้อมูลจนกว่าจะได้ข้อมูลครบตามต้องการ ซึ่งอาจจะเป็นหนังสือ เอกสารต่าง ๆ ตลอดจนบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ในกระบวนการนี้ ผู้เรียนอาจได้รับความช่วยเหลือ แนะนำ เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่เหมาะสมสามารถเชื่อถือได้จากครู กลุ่มเพื่อน หรือ คนรอบข้าง

(5) การประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น เมื่อผู้เรียนดำเนินการตามกระบวนการตั้งแต่วิเคราะห์ความต้องการของตนเอง การกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ การวางแผนการเรียนรู้ แสวงหาข้อมูลจากแหล่งการเรียนรู้แล้ว ผู้เรียนจะประเมินผลเพื่อตรวจสอบตนเองตามจุดมุ่งหมายโดยอาศัยวิธีการดังนี้

- (5.1) การประเมินผลด้านองค์ความรู้ อาจใช้วิธีการประเมินโดยการทดสอบ การนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ
- (5.2) การประเมินผลด้านความเข้าใจ อาจประเมินโดยการแสดงพฤติกรรมกรรมการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ
- (5.3) การประเมินด้านทักษะ อาจใช้วิธีลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบพฤติกรรม
- (5.4) การประเมินด้านเจตคติ ประเมินโดยแสดงบทบาทสมมติ การใช้แบบประเมิน การให้ข้อมูลย้อนกลับโดยครูและเพื่อน ๆ
- (5.5) การประเมินด้านค่านิยม อาจใช้แบบประเมินค่านิยม การวิเคราะห์เหตุการณ์

ทั้งนี้หากพิจารณาในแต่ละขั้นตอนตามแนวคิดของโนลส์แล้ว จะเห็นว่าในแต่ละขั้นตอน เป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่ผู้เรียนแต่ละคนจะปฏิบัติได้ไม่เท่ากัน คณะผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคิดที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของโนลส์มาเป็นแนวคิดหลักในการวิจัยครั้งนี้

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยหลายเรื่อง พบว่า การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองถือเป็นความสามารถด้านหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้และควรที่จะมีการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนเพื่อที่จะปลูกฝังให้ผู้เรียนรักการเรียนรู้และนำไปสู่การเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งยังส่งผลให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัย จะพบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความสามารถในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีหลายตัวแปร อาทิ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (พิศดี มินศิริ, 2547; กนกวรรณ ศรีลาเลิศ, 2549; มรุต ก้องวิริยะไพศาล, 2549; สุชาติณี ใจเย็น, 2545; สุรรัตน์ ศรีบุญเรือง, 2550) เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์, 2549; มรุต ก้องวิริยะไพศาล, 2549; สุรรัตน์ ศรีบุญเรือง, 2550) การรับรู้ความสามารถของตน (พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์, 2549) บรรยากาศการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์ (พิศดี มินศิริ, 2547; สุชาติณี ใจเย็น, 2545; ปรีนดา ตาสี, 2551) และสัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน (พสชนัน นิรมิตรไชยนนท์, 2549; มรุต ก้องวิริยะไพศาล, 2549; ปรีนดา ตาสี, 2551)

ในการวิจัยครั้งนี้จะเน้นการศึกษาในเชิงพฤติกรรมศาสตร์เพื่อที่จะอธิบายและทำนายพฤติกรรมมนุษย์ โดยจะทำการศึกษาทั้งปัจจัยที่เกิดจากตัวบุคคลและปัจจัยที่เกิดจากสภาพแวดล้อม ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยจะจัดกลุ่มปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ปัจจัยทางจิตลักษณะส่วนบุคคล และ ปัจจัยทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรดังนี้

2.1 ปัจจัยทางจิตลักษณะส่วนบุคคล

ปัจจัยทางจิตลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และการรับรู้ความสามารถของตน โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรดังนี้

2.1.1 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

เฮอร์แมน (Herman, 1970, pp. 353) ได้อธิบายว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นความต้องการได้รับผลสำเร็จจากการกระทำในสิ่งที่ยาก ต้องการเอาชนะอุปสรรค และบรรลุถึงมาตรฐาน

อันดีเลิศ ต้องการเป็นคนเก่ง มีความสามารถในการแข่งขันและเอาชนะคนอื่น ๆ ต้องการเพิ่มการยอมรับตนเอง โดยการบรรลุความสำเร็จในกิจกรรมที่เป็นอัจฉริยะ

สุรางค์ โคว์ตระกูล (2545, หน้า 172) ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า หมายถึงแรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมที่จะประสบสัมฤทธิ์ผล ตามมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of excellence) ที่ตนเองตั้งไว้

อารี พันธุ์ณี (2546, หน้า 271) ได้กล่าวถึง แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่าเป็นความปรารถนาของบุคคลที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ให้ดีและประสบความสำเร็จ ซึ่งได้รับการส่งเสริมมาตั้งแต่วัยเด็ก

จากความหมายดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความปรารถนาหรือความต้องการที่จะได้รับผลสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง มีความพยายามทุกวิถีทางที่จะแก้ปัญหา ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคที่ขัดขวาง เพื่อนำตนเองไปสู่ความสำเร็จ และมุ่งมั่นที่จะทำให้ดีเลิศ เพื่อให้บรรลุมาตรฐานที่ได้ตั้งไว้

ลักษณะของผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

แมคเคลแลนด์ (อารี พันธุ์ณี, 2542, หน้า 131; อ้างอิงจาก McClelland, 1969) ได้นำผลการวิจัยของเขาและคนอื่นๆ มาอธิบายเกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของคน ซึ่งสรุปได้ว่า พฤติกรรมของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีลักษณะดังนี้

1. ชอบทำงานที่มีลักษณะท้าทายความสามารถ คือ งานที่มีความยากง่าย ปานกลาง มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จและล้มเหลวได้มากพอๆกัน โดยโอกาสของความสำเร็จจะต้องขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคคลด้วย งานที่มีลักษณะเช่นนี้ จัดเป็นงานที่ท้าทายความสามารถ คนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงหรือคนที่ต้องการความสำเร็จจะชอบทำงานชนิดนี้ เพราะทำให้เขารู้สึกว่าเขาจะต้องเสี่ยงกับความสำเร็จและความล้มเหลวด้วยความสามารถของเขาเอง

2. เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง ไม่เชื่อเรื่องดวงหรือโชคชะตา

3. มีความมุ่งมั่นพยายาม หรือมีแรงจูงใจในการทำงานสูง โดยเฉพาะกรณีที่ได้ทำงานซึ่งท้าทายความคิดและความสามารถ แต่ถ้าให้ทำงานประจำ (Routine Work) ไม่ต้องใช้ความคิดริเริ่ม และไม่ต้องแก้ปัญหา เขาจะไม่ชอบทำ

4. มีความพอใจและสนใจในการทำงานที่มีการวัด และประเมินคุณภาพการปฏิบัติและผลงานอย่างเป็นปรนัย ไม่ชอบงานที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นอัตนัย

5. สิ่งล่อใจในการทำงาน ไม่ใช่ตำแหน่ง ชื่อเสียง เกียรติยศ หรือรายได้ แต่เป็นความรู้สึกภาคภูมิใจที่ทำงานได้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ รางวัล เงิน ตำแหน่ง หรือเกียรติยศ

ชื่อเสียงที่เป็นเครื่องหมายแสดงความสำเร็จในการทำงานจะเป็นเพียงส่วนประกอบหรือผลพลอยได้ในทัศนะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง เพราะเขาจะถือว่าสิ่งเหล่านั้นไม่สำคัญเท่ากับความภาคภูมิใจในที่ทำงานได้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

6. คนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง มักจะเลือกทำงานหรือประกอบอาชีพที่มีโอกาสประสบความสำเร็จได้มากพอควร ด้วยความสามารถที่เขา มีอยู่ คนประเภทนี้จะไม่เลือกงานอาชีพที่ไม่แน่ใจว่าตนจะประสบความสำเร็จโดยง่าย และก็จะไม่เลือกงานอาชีพที่มีโอกาสประสบความสำเร็จน้อย เพราะงานที่ง่ายมากหรือยากมากเกินไปจะทำให้เขาไม่มีโอกาสได้ใช้ความพยายามและความสามารถของเขา หรือกล่าวได้ว่างานอาชีพที่ยากหรือง่ายมากไม่ท้าทายความสามารถของเขา

พรณี ข. เจนจิต (2533, หน้า 312) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่าเป็นความต้องการที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วง ซึ่งบางคนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง บางคนมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ โดยผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ เป็นผู้ที่มีความมานะบากบั่น พยายามที่จะเอาชนะความล้มเหลวต่างๆ พยายามที่จะไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง เป็นผู้ทำงานมีแผน เป็นผู้ตั้งระดับความคาดหวังไว้สูง

ในทางตรงกันข้าม ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำจะมีลักษณะดังต่อไปนี้ คือ เป็นผู้ที่ทำงานแบบไม่มีเป้าหมาย ตั้งเป้าหมายไปในวิถิต่างที่หลีกเลี่ยงความล้มเหลว อาจจะตั้งเป้าหมายง่ายหรือยากเกินไป ตั้งเป้าหมายไว้ง่าย ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดหวัง ส่วนพวกที่ตั้งไว้ยากเกินไปนั้นเพราะรู้ว่าอาจจะต้องล้มเหลวอีก แต่ล้มเหลวเพราะการทำงานยากรักษาหน้าตัวเองได้ดีกว่า ตั้งระดับความคาดหวังไว้ต่ำ

สมพร พรหมจรรย์ (2540, หน้า 9) ได้กล่าวถึง ลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ ดังนี้

1. มีความทะเยอทะยานทางการเรียน
2. การพึงตนเองทางการเรียน
3. ความกระตือรือร้นทางการเรียน
4. ความรับผิดชอบต่อตนเองทางการเรียน
5. การวางแผนทางการเรียน

ไวเนอร์ (Weiner, 1972, pp. 203-215) ได้สรุปลักษณะเด่นของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง โดยเปรียบเทียบกับผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำไว้ดังนี้

1. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ตั้งใจทำงานดีกว่า อดทนต่อความล้มเหลวสูง ชอบเลือกงานที่สลับซับซ้อนมากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ

2. ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง ชอบริเริ่มกระทำสิ่งต่างๆด้วยความคิดของตนเองมากกว่า และภูมิใจที่ได้เลือกงานยากมากกว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง

ในการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาของปรียาภรณ์ เพ็ญสุขใจ (2542, หน้า16) พบว่าลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงนั้นจะเป็นผู้ที่มีความพยายาม มีความอดทนในการทำงานหรือกิจกรรมที่ยากให้สำเร็จลุล่วง มีความกระตือรือร้นในการทำงาน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นรวมทั้งวางแผนกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบและมีความรับผิดชอบซึ่งสอดคล้องกับ สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541, หน้า181) ที่กล่าวว่า ลักษณะหนึ่งของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงคือ มีความรับผิดชอบในงานที่ตนทำ ซึ่งช่วยผู้เรียนในการตั้งวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ วางแผนและประเมินผลงานของตนเพื่อนำไปปรับปรุงการเรียนรู้ให้ดีขึ้น นอกจากนี้การศึกษาของภัทราพรรณ สุขประชา (2540, หน้า3) ยังพบว่าแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการเรียนอีกด้วย เนื่องจากเมื่อผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะประสบความสำเร็จตามความต้องการของตนก็จะก่อให้เกิดความพยายามอย่างไม่ย่อท้อ พร้อมทั้งจะเผชิญกับอุปสรรค รวมทั้งสามารถควบคุมการกระทำหรือพฤติกรรมต่างๆที่จะกระทำเพื่อให้เกิดความสำเร็จได้ จึงเห็นได้ว่าแรงจูงใจเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ การเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการและมีความตั้งใจในการเรียนรู้ของผู้เรียนจะส่งผลให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2538, หน้า 86-89)

จากการศึกษาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ที่เกิดจากความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งยังช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จซึ่งเป็นผลมาจากความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค และความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนนั่นเอง

ทั้งนี้จากการที่คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยหลายเรื่อง พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

หทัยทิพย์ ภาคอินทรีย์ (2545) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตสัตวแพทยศาสตร์ ผลการศึกษาพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของสุธาสิณี ใจเย็น (2545) ที่ได้ทำการศึกษารื่องตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของนักศึกษาในโรงเรียนที่เปิดสอนในระบบการศึกษาทางไกล ผลการศึกษา พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง นอกจากนี้ในงานวิจัยของเสาวคนธ์ วงศ์สุภชัย นิमित (2546) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้ใหญ่ ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีผลทางบวกกับลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง และ ในงานวิจัยของพิศดี มินศิริ (2547) ก็พบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรที่มีส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมากที่สุด

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

2.1.2 เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

อัลพอร์ต (พศชนัน นิรมิตรไชยนนท์, 2549 ; อ้างอิงจากAllport, 1965, pp.138) ได้ให้ความหมายของเจตคติว่าเป็นสภาวะความพร้อมของจิตและประสาทอันเกิดจากประสบการณ์เป็นตัวกำหนดทิศทางการแสดงออกซึ่งกิริยาตอบสนองของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ หรือต่อสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

สุรางค์ ไคว์ตระกูล(2541, หน้า 367; อ้างอิงจาก Zellman & Sears, 1971) กล่าวว่า เจตคติเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้และสามารถเปลี่ยนแปลงทิศทางได้จากบวกเป็นลบหรือลบเป็นบวกหรืออาจจะเปลี่ยนแปลงความเข้มข้นจากมากเป็นน้อย หรืออาจจะหยุดเลิกไปเลย โดยเจตคติจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลที่จะเผชิญหรือหลีกเลี่ยงจากสิ่งเร้าได้

เนื่องจากการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการที่บุคคลต้องการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองที่มีความเป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเอง โดยอาศัยประสบการณ์การเรียนรู้ ทั้งในลักษณะที่เป็นบุคคล และในฐานะสมาชิกของกลุ่มการเรียนรู้ที่ร่วมมือกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความรู้ ความคิด และเกิดความรู้สึกหรืออารมณ์จากการเรียนรู้ นำไปสู่การตอบสนองต่อสิ่งเร้าเมื่อเกิดการรับรู้ เป็นผลทำให้เกิดความพร้อมในการกระทำ โดยเฉพาะทางด้านอารมณ์หรือความรู้สึก ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจนั้น เป็นลักษณะสำคัญของเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ที่ให้ผู้เรียนมีอิสระและเสรีภาพในการใช้ความรู้ความสามารถ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้และประสบการณ์ของตนเอง และสามารถถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลอื่นได้ ทั้งยังเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอกของบุคคลในการประเมินตนเองทั้งในทิศทางบวกและทิศทางลบหรือเป็นกลาง ดังนั้น เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงหมายถึง ความรู้สึกของอารมณ์ที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และประเมินผลตนเองทั้งทางบวกและทางลบ (มรุต ก้องวิริยะไพศาล, 2549)

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง พบว่า เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

พัชรี มะแสงสม (2544, หน้า 78-79) ได้ทำการศึกษา พบว่า เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง เนื่องจากผู้ที่มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะเห็นประโยชน์ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง สนใจ

ใฝ่หาความรู้ มีความมานะพยายามในการแสวงหาความรู้ต่างๆ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอีกจำนวนมากที่สนับสนุนว่าการที่บุคคลมีเจตคติในทางบวกต่อพฤติกรรมใดๆ ก็มีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมนั้นๆ สูง ดังนั้นผู้ที่มีเจตคติทางบวกต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองจะมีแนวโน้มที่จะทำการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวแล้วในงานวิจัยของพชชนัน นิรมิตร ไชยนนท์ (2549) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ก็พบว่า เจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จะเห็นได้ว่า เอกสารงานวิจัยที่ผ่านมามีสนับสนุนว่าเจตคติต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์และสามารถอธิบายการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของบุคคลได้

2.1.3 การรับรู้ความสามารถของตน

การรับรู้ความสามารถของตนมีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางจิตวิทยาของกลุ่มปัญญาสังคมที่พัฒนาขึ้นโดยแบนดูรา (Bandura) ที่มีความเชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลไม่ได้เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว หากแต่มีผลมาจากกระบวนการทางปัญญาด้วย กล่าวคือ ถ้ากระบวนการทางปัญญาเปลี่ยน พฤติกรรมของบุคคลก็จะเปลี่ยนไปด้วย ซึ่งหนึ่งในวิธีการที่จะเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางปัญญาที่แบนดูราได้เสนอไว้ คือ การรับรู้ความสามารถของตน (ประทีป จินฉิ่ง, 2540, หน้า 95-96)

การรับรู้ความสามารถของตน หมายถึง ความเชื่อของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถของตนเองในแต่ละสถานการณ์ที่จะใช้ทำพฤติกรรมให้เป็นที่ไปตามความคาดหวังของตนเอง (พชชนัน นิรมิตร ไชยนนท์, 2549, หน้า 34) ดังนั้นการรับรู้ความสามารถของตนจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อบุคคลในการแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์หนึ่งๆ การที่บุคคลใดมีการรับรู้ความสามารถของตนต่อการกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งสูง บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นสูงด้วยเช่นกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนต่อการกระทำพฤติกรรมนั้นต่ำ บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นต่ำ การรับรู้ความสามารถของตนต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูง บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะทำการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้นสูงด้วยเช่นกัน ในทางตรงกันข้ามถ้าบุคคลมีการรับรู้ความสามารถของตนต่อการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่ำ บุคคลก็มีแนวโน้มที่จะทำการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองต่ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนกับพฤติกรรมของบุคคล

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมหลายท่าน ตั้งข้อสังเกตว่าการรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวแปรเชื่อมแทรกที่มีอิทธิพลต่อการทำนายและมีผลต่อการกระทำ/พฤติกรรมของบุคคล (Hofstetter; Zuniga ;& Dozier, 2001,pp. 62 citing Bandura,1977,1982,1986; Bandura; Adams;& Beyer,1977 ; Bandura ;Jeffrey ;& Gajdes,1975) แบนดูราเชื่อว่าการรับรู้ความสามารถของตนมีความสำคัญและมีผลต่อการกระทำของบุคคล มีผลต่อการเลือกกิจกรรม การใช้ความพยายาม ความอดทนในการทำงาน การคิดและปฏิกิริยาทางอารมณ์ของบุคคล บุคคลสองคนอาจมีความสามารถไม่แตกต่างกัน แต่อาจแสดงออกในคุณภาพที่แตกต่างกันได้ ถ้าพบว่า บุคคลสองคนนี้มีการรับรู้ความสามารถที่แตกต่างกัน ในคนๆเดียวกันก็เช่นกัน ถ้ารับรู้ความสามารถของตนในแต่ละสถานการณ์แตกต่างกันก็อาจแสดงพฤติกรรมออกมาได้แตกต่างกัน แบนดูราเห็นว่า ความสามารถของคนเรานั้นยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์ ดังนั้นสิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออก จึงขึ้นอยู่กับ การรับรู้ความสามารถของตนในสถานการณ์นั้นๆ กล่าวคือ ถ้าเรามีความเชื่อว่าเรามีความสามารถ เราก็จะแสดงถึงความสามารถนั้นออกมา คนที่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถจะมีความอดทน ไม่ท้อถอยง่ายและสามารถประสบความสำเร็จได้ในที่สุด อย่างไรก็ตาม แบนดูรา (Bandura,1986) ได้กล่าวถึงการกระทำพฤติกรรมของบุคคลว่า แม้ว่าบุคคลจะมีการรับรู้ความสามารถของตนสูง บุคคลก็อาจจะไม่กระทำพฤติกรรมนั้นก็ได้ ถ้ามีปัจจัยต่อไปนี้

1. ขาดสิ่งจูงใจหรือถูกบังคับจากภายนอกให้กระทำ
  2. การตัดสินใจที่ผิดพลาดไป ทำให้บุคคลรู้สึกที่ไม่คุ้มค่าที่ตนจะกระทำพฤติกรรมนั้น
  3. ความไม่ทันการณ์ในการประเมินความสามารถของตน เพราะประสบการณ์ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ถ้าหากบุคคลไม่ได้ประเมินตนเองตลอดเวลาจะทำให้บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนผิดพลาดไป อันมีผลให้บุคคลไม่กระทำพฤติกรรม
  4. การประเมินการรับรู้ความสามารถของตนผิดพลาด
  5. การประเมินความสำคัญของทักษะย่อย ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการกระทำพฤติกรรมนั้นผิดพลาด
  6. เป้าหมายของการกระทำมีลักษณะคลุมเครือ ไม่ชัดเจนและเป้าหมายนั้นไม่สามารถปฏิบัติได้
  7. การรู้จักตนเองที่ไม่ถูกต้อง
- กล่าวโดยสรุป การรับรู้ความสามารถของตนเป็นตัวกำหนดกระบวนการคิด กระบวนการจูงใจ กระบวนการด้านความรู้สึกและกระบวนการเลือก

เอกสารและงานวิจัยที่ผ่านมาต่างสนับสนุนว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นความเชื่อของผู้เรียนเกี่ยวกับระดับความสามารถของตนเองที่จะใช้ในการทำการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองให้สำเร็จโดยใช้ทักษะที่ตนมีอยู่ตามแต่ละสถานการณ์ ผู้ที่มีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงตรงกับความเป็นจริงจะใช้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองและประสบความสำเร็จในที่สุด ดังนั้นการรับรู้ความสามารถของตนจึงเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์และสามารถอธิบายการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่ทำการศึกษเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง พบว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

กรณีการ์ จิตต์บรรเทา (2539, หน้า11) ทำการศึกษา พบว่าการรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลทำให้บุคคลประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวังหรือกำหนดไว้ และเป็นความคาดหวังที่เกิดขึ้นก่อนพฤติกรรม รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนมีความพยายามและมุ่งมั่นที่จะเอาชนะและต่อสู้กับอุปสรรคเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จ ในขณะที่จรินทร์ วินทะไชย์ (2541, หน้า11) กล่าวถึงการรับรู้ความสามารถของตนเองของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในวัยรุ่น มักจะมีความต้องการในการเรียนรู้ที่หลากหลาย ต้องการมีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในสิ่งใหม่ๆ เริ่มมีการคิดพิจารณาและวางแผนอนาคตของตนเองอย่างจริงจัง ดังนั้นการพัฒนาวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีการรับรู้ความสามารถของตนเองสูงขึ้นจะทำให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมในการใช้ความคิด สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมั่นใจ (ดวงเพ็ญ เรือนใจมั่น, 2542, หน้า28) อีกทั้งผู้เรียนที่รับรู้ความสามารถของตนเองจะมีพฤติกรรมกล้าแสดงออก เป็นตัวของตัวเอง มีความรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ ฟังตนเองได้ และยังสามารถปรับตัวได้ดีในสถานการณ์หรือสิ่งแวดล้อมต่างๆ อีกด้วย

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

2.2 ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ บรรยากาศการเรียนการสอน สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์และสัมพันธภาพระหว่างนักศึกษาด้วยกัน โดยมีรายละเอียดในแต่ละตัวแปรดังนี้

2.2.1 บรรยากาศการเรียนการสอน

นักการศึกษา วิชาการ และ นักจิตวิทยาได้ใช้คำต่างๆ ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกัน กับคำว่า บรรยากาศการเรียนการสอน เช่น บรรยากาศในชั้นเรียน บรรยากาศในห้องเรียน สภาพแวดล้อมในห้องเรียน สภาพแวดล้อมทางการเรียน ซึ่งความหมายของคำที่กล่าวมามีดังนี้

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ และปรีชา วิหคโต (2537,หน้า7) ให้ความหมายของ บรรยากาศการเรียนการสอนว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่รอบตัวผู้เรียน และส่งผลต่อ กระบวนการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทาง จิตภาพ และสภาพแวดล้อมทางสังคม

ทวีศิลป์ สารเสน (2543 ,หน้า 9) ให้ความหมายของบรรยากาศการเรียนการสอนว่า หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นทั้งด้านกายภาพ จิตภาพ และด้านสังคมที่มีอยู่หรือที่เกิดขึ้นใน ห้องเรียน

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น สรุปว่า บรรยากาศการเรียนการสอน หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่รอบตัวผู้เรียน และส่งผลต่อกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพแวดล้อมทางจิตและสภาพแวดล้อมทางสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะบรรยากาศการเรียนการสอน

บัล และ โซลิตี (Bull & Solity, 1987, pp. 16-18) ได้จำแนกองค์ประกอบของสภาพแวดล้อม ในห้องเรียนออกเป็น 3 ส่วน สรุปได้ดังนี้

1. องค์ประกอบทางกายภาพ (The physical component) ได้แก่ วัสดุ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ต่างๆที่ใช้ในการเรียนการสอน

2. องค์ประกอบทางสังคม (The social component) ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใน ห้องเรียน เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในห้อง ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

3. องค์ประกอบทางการศึกษา (The education component) ได้แก่ สภาพการณ์ที่มีผลต่อการ เรียนการสอน เช่น การกำหนดเนื้อหาหลักสูตร วิธีสอน กิจกรรมในชั้นเรียนอันก่อให้เกิดความ พอใจในชั้นเรียน การแข่งขัน เป็นต้น

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2544,หน้า 484-52) ได้อธิบายถึงบรรยากาศการเรียนการสอน ซึ่งเป็น ตัวแปรสำคัญที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การเรียนมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย บรรยากาศทาง กายภาพ และบรรยากาศทางจิตใจ ดังนี้

1. บรรยากาศทางกายภาพหรือบรรยากาศสิ่งแวดล้อมที่ดีของห้องเรียนมีผลต่อการเรียนการสอนและเจตคติของผู้เรียน ลักษณะของห้องเรียนที่มีบรรยากาศทางกายภาพที่เหมาะสมควรเป็นดังนี้

1.1 ห้องเรียนมีสีสันทนาคูและเหมาะสม สบายตา อากาศถ่ายเทได้ดี ปราศจากเสียงรบกวน และมีขนาดกว้างขวางเพียงพอกับจำนวนนักเรียน

1.2 ห้องเรียนควรมีบรรยากาศความเป็นอิสระทางการเรียน การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ตลอดจนการเคลื่อนไหวในกิจกรรมการเรียนสอนทุกประเภท

1.3 ห้องเรียนต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะ น่าอยู่ และมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

1.4 สิ่งที่อยู่ภายในห้องเรียน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ สื่อการสอนต่างๆ เช่น กระดาน จอรับภาพ เครื่องฉายข้ามศีรษะ สามารถเคลื่อนไหวได้ และสามารถดัดแปลงให้เอื้ออำนวยต่อการสอน และการจัดกิจกรรมประเภทต่างๆ

1.5 ควรเตรียมห้องเรียนให้พร้อมต่อการสอนในแต่ละครั้ง และให้เหมาะสมต่อการสอนวิธีต่างๆ เช่น เหมาะต่อวิธีสอนโดยกระบวนการกลุ่ม วิธีบรรยาย วิธีการแสดงละคร เป็นต้น

2. บรรยากาศทางจิตใจ หรือบรรยากาศทางจิตวิทยา เป็นบรรยากาศของการให้ความร่วมมือกันและกัน ซึ่งทั้งผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศทางจิตใจร่วมกัน มีดังนี้

2.1 บรรยากาศความคุ้นเคย หรือความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ประกอบด้วย

2.1.1 บุคลิกภาพของครูผู้สอน ได้แก่ การยิ้มแย้มแจ่มใส การแต่งกายสุภาพและสะอาด มีอารมณ์ขัน ท่าทางและการใช้คำพูดเหมาะสม และมีน้ำเสียงน่าฟัง ซึ่งเป็นการเร้าใจและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน

2.1.2 พฤติกรรมการสอนของผู้สอน เป็นพฤติกรรมที่ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำกิจกรรมด้วยตนเอง ค้นคว้าด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ซักถามโต้แย้ง การสอนที่ผู้สอนมีความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งจะทำให้ห้องเรียนดำเนินการเรียนการสอนด้วยความสนุกและมีชีวิตชีวา

2.1.3 พฤติกรรมการเรียนของผู้เรียน คือการเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้สอนกำหนดอย่างเต็มใจ ผู้เรียนกับผู้เรียนรู้จักคุ้นเคย และไว้วางใจกันและกัน มีการถามคำถาม ตอบคำถามและโต้แย้งกับผู้สอน และผู้เรียนอย่างมีเหตุผล และถูกต้องกาลเทศะ

2.2 บรรยากาศที่เป็นอิสระ คือ บรรยากาศที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีอิสระในการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการค้นหาความรู้ และเน้นการทำงานเป็นกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนและประสานความคิดร่วมกัน เป็นบรรยากาศที่ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวาและสนุกสนาน

2.3 บรรยากาศที่ทำท่าย คือ บรรยากาศที่ผู้สอนสร้างให้ผู้เรียนกระตือรือร้น สนใจ ติดตามค้นหาศึกษา เช่น การถามคำถามที่ต้องใช้ความคิด การค้นหา การถามเรื่องราวที่ทันสมัย ทันเหตุการณ์ของประเทศและโลก ทำให้การทำงานต้องอาศัยความพยายามในการค้นหาและทำให้สำเร็จ ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการแข่งขันระหว่างบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม เป็นต้น

2.4 บรรยากาศการยอมรับนับถือ คือ บรรยากาศที่ผู้เรียนยอมรับนับถือผู้สอนในฐานะเป็นผู้ให้ความรู้ และมีความสามารถทั้งด้านเนื้อหาและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่สามารถทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ และผู้สอนจะต้องยอมรับผู้เรียนในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีความสามารถ สติปัญญา ความถนัด ทักษะแตกต่างกัน โดยยอมรับให้คุณค่าของผู้เรียนแต่ละคน และนำคุณค่า หรือความสามารถที่แตกต่างกันประสานสัมพันธ์ให้เกิดประโยชน์

2.5 บรรยากาศของการควบคุม เป็นบรรยากาศที่ทำให้ผู้เรียนมีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามเกณฑ์ ระเบียบวินัยของห้องเรียน โดยผู้เรียนมีหน้าที่รับผิดชอบงานของตน มีความตรงต่อเวลา ประพฤติปฏิบัติในห้องเรียนอย่างเหมาะสม ทั้งด้านการแต่งกาย ภาษา ท่าทาง มีความสุภาพ และเป็นผู้มีสัมมาคารวะ

2.6 บรรยากาศของการกระตุ้นความสนใจ คือ ผู้สอนทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจเพื่อไปสู่เป้าหมายที่กำหนด ผู้สอนรู้จักการให้การเสริมแรงเพื่อให้ผู้เรียนเพิ่มความถี่ของการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า บรรยากาศการเรียนการสอนไม่ว่าจะจัดในหรือนอกห้องเรียนนั้นมื่อทธิพลต่อผู้เรียน บรรยากาศการเรียนการสอนที่ดียอมทำให้ผู้เรียนมีความสุข สนุกสนานกับการเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน พร้อมทั้งจะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองในการค้นหาความรู้ สิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดลักษณะการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง

ทั้งนี้จากการศึกษางานวิจัยของพิศดี มินศิริ(2547) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของนักศึกษาพยาบาลศาสตร์บัณฑิต ชั้นปี 1 วิทยาลัยพยาบาลเครือข่ายภาคกลาง ในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนนี กระทรวงสาธารณสุข พบว่า บรรยากาศการเรียนการสอนมีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 สอดคล้องกับงานวิจัยของพสนัน นิมิตร ไชยพันธ์ (2549) ที่พบว่า บทบาทของอาจารย์ในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จะเห็นได้ว่า บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นตัวแปรหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและมีอิทธิพลต่อตัวผู้เรียน บรรยากาศการเรียนการสอนที่ดียอม

ทำให้ผู้เรียนมีความสุข สนุกกับการเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียนและพร้อมที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองในการค้นหาความรู้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จึงอาจกล่าวได้ว่า บรรยากาศการเรียนการสอนเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

2.2.2 สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับอาจารย์

การที่ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจะเป็นตัวช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียนซึ่งจะมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเอง

เทือน ทองแก้ว (2540, หน้า 60) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในทางสร้างสรรค์ มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง และส่งเสริมให้เกิดความสำนึกในการเป็นสมาชิกของชั้นเรียนและโรงเรียน

โคเจน (Cogen, 1975, pp.135-139) ได้ทำการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาจะทำให้การเรียนของนักศึกษาดีขึ้น ยิ่งนักศึกษากับอาจารย์มีความสัมพันธ์ต่อกันมาก นักศึกษาก็ยังมีโอกาสพัฒนาความพร้อมในการเรียนรู้ให้สูงถึงขีดสูงสุด

จากการศึกษางานวิจัยของเสาวคนธ์ วงศ์สุภชัยนิมิต(2546)และพิศดี มินศิริ(2547) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาและตัวแปรดังกล่าวยังเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองอีกด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างผู้สอนและผู้เรียนเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการเรียน ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนและจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นในที่สุด

2.2.3 สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อน

แนวคิดทางการศึกษาผู้ใหญ่ให้ความสำคัญกับเรื่องเพื่อน โดยมีความเชื่อว่าเพื่อนเป็นปัจจัยที่คอยเกื้อหนุนให้ผู้เรียนสามารถดำเนินการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองได้สำเร็จลุล่วง

โนลส์ (Knowles, 1980, pp. 136) กล่าวถึงการเรียนรู้เป็นกลุ่มว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้แบบกลุ่ม โดยโนลส์เชื่อว่าคนที่มีความสามารถต้องสามารถที่จะติดต่อสัมพันธ์กับคนเป็นหมู่คณะได้ และกลุ่มคนที่เรียนรู้ด้วยกันจะเป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและเป็นสิ่งจูงใจให้บุคคลต้องการจะเรียนรู้ โดยโนลส์ (Knowles, 1975, pp. 61) กล่าวถึง

ลักษณะผู้เรียนที่เรียนรู้ด้วยการนำตนเองต้องมีความสามารถที่จะสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ได้ดี เพื่อที่จะใช้บุคคลเหล่านี้เป็นเหมือนสิ่งสะท้อนให้ทราบถึงความต้องการในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง การวางแผนการเรียนรู้ของตนเอง การเรียนรู้และการช่วยเหลือบุคคลอื่นและการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลนั้น นอกจากนี้เพื่อนในห้องหรือกลุ่มเดียวกันจะมีบทบาทเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือและแนะนำให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมาย ในขณะที่ผู้เรียนจะต้องแข่งขันกับตนเอง และเอาชนะตนเองด้วย นอกจากนี้ ประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับกลุ่มเพื่อนด้วย ถ้าสมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน จะทำให้สมาชิกกลุ่มน้อยมีความกระตือรือร้นไปด้วย (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2541, หน้า 26)

กลุ่มเพื่อนเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งพัฒนาการของผู้ที่มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองนั้น แรกเริ่มอาจเป็นการประคับประคองหรือพึ่งผู้อื่นก่อน แล้วพัฒนามาเป็นการศึกษาด้วยตนเอง สุดท้ายคือการเรียนรู้จากกันและกัน (พัชรี มะแสงสม, 2544, หน้า 27; อ้างอิงจาก สมคิด อิศระวัฒน์, 2541, หน้า 80)

สัมพันธภาพกับเพื่อนเป็นพฤติกรรมที่ผู้เรียนและเพื่อนปฏิบัติต่อกันทั้งในและนอกห้องเรียน เช่น การช่วยเหลือพึ่งพา แลกเปลี่ยนและรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกันทั้งด้านการเรียนและด้านส่วนตัว การทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เป็นต้น เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีซึ่งจะส่งผลให้การทำงานกลุ่มและการอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างราบรื่น ประสบความสำเร็จด้านการเรียนและด้านส่วนตัว

สมคิด อิศระวัฒน์ (2542, หน้า 13) มีความเห็นว่าเพื่อนมีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติต่อวัยรุ่น เนื่องจากวัยรุ่นจะมีความต้องการอยู่ร่วมกันกับเพื่อนที่มีรสนิยมใกล้เคียงกัน วัยรุ่นจะพยายามปฏิบัติตนให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม เพื่อนอาจสอนให้ทำตามกฎเกณฑ์ของสังคมและมีอิทธิพลต่อพัฒนาการด้านความรู้ ทัศนคติ บุคลิกภาพ ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรม เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ในสถานศึกษา จึงกล่าวได้ว่าเพื่อนเป็นประโยชน์ที่เอื้อต่อวิชาการ โดยการร่วมมือกันเสาะแสวงหาความรู้ สัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ในการเรียนระดับอุดมศึกษา นักศึกษาต้องใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับกลุ่มเพื่อนซึ่งมีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน กลุ่มเพื่อนจึงมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ จริยธรรมและคุณธรรม นักศึกษาจึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในกลุ่มเพื่อน โดยเฉพาะนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนจากโรงเรียนมัธยมศึกษา มาสู่การศึกษาระดับอุดมศึกษา และการศึกษาที่ต้องจากถิ่นฐานบ้านเกิดมาสู่หอพัก ดังนั้น เพื่อนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของเพื่อนสรุปสาระสำคัญที่สอดคล้องกันได้ว่า เพื่อนมีอิทธิพลต่อการพัฒนานักศึกษาสำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนหลากหลายรูปแบบในหลายสถานการณ์ และด้วยจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากเป็นการมีปฏิสัมพันธ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเล่าเรียน หรือการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา จะส่งผลดีต่อนักศึกษา (มรุค ก้องวิริยะไพศาล, 2549, หน้า32 อ้างอิงจาก Terenzini, Pascarella and Blimling, 1996,pp.156)

จากการศึกษาวิจัยหลายเรื่อง พบว่า สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อนเป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง อาทิ งานวิจัยของหทัยทิพย์ ภาคอินทรีย์ (2545) พบว่า ความสัมพันธ์กับเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตสัตวแพทยศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 สอดคล้องกับงานวิจัยของพชชนัน นิรมิตร ไชยนนท์ (2549) ที่พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จะเห็นได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างนักศึกษากับเพื่อนเป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

3. คณะที่ศึกษากับการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง

ในการเรียนการสอนของแต่ละคณะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในด้านหลักสูตร เนื้อหาวิชา รูปแบบการจัดการเรียนการสอน เมื่อสิ่งเหล่านี้แตกต่างกัน ความมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตของแต่ละคณะจึงแตกต่างกัน

สมบุญรณ์ หุยดี (2547, หน้า 62-66) ได้ศึกษาการใช้เวลาและการพัฒนาตนเองของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยจำแนกตามตัวแปรกลุ่มสาขาวิชา พบว่า นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาต่างกัน มีการใช้เวลาด้านการเรียนแตกต่างกัน การใช้เวลาด้านการเรียนเป็นพฤติกรรมของนิสิตที่แสดงถึงการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง โดยสามารถเสาะแสวงหาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้มาใช้ประโยชน์เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ หากความรู้เพิ่มเติมในเรื่องที่ตนเองสนใจ นอกจากนี้นิสิตที่ศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาแตกต่างกันมีการพัฒนาตนเองเพิ่มขึ้นแตกต่างกัน ซึ่งการพัฒนาตนเป็นคุณลักษณะของนิสิตที่สอดคล้องกับองค์ประกอบในคุณลักษณะของบุคคลที่มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองตามแนวคิดของ โนลส์ กล่าวคือ มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถตัดสินใจและกระทำการต่าง ๆ ด้วยตนเอง (พชชนัน นิรมิตร ไชยนนท์, 2549, หน้า 53-54)

ในงานวิจัยของศศิธร กุลศิริสวัสดิ์ (2537) ได้ศึกษาระดับความพร้อมในการเรียนรู้โดยการนำตนเองของนักศึกษาวิทยาลัยเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา พบว่า นักศึกษาที่เรียนรู้อยู่ในคณะ

สาขาวิชาชีพ และหลักสูตรต่างกันจะมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของพชชนั้น นิรมิตร ไชยนนท์ (2549) ที่พบว่า นักศึกษาในแต่ละกลุ่ม สาขาวิชาที่มีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 โดยนิสิต ในสาขาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีมีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสูงกว่านิสิตในสาขาวิชามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์และนิสิตในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ งานวิจัยของเรวดี ทรงเที่ยงและอนุ เจริญวงศ์ระชัย (2550) ที่ได้ทำการศึกษา พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนิสิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผลการวิจัย พบว่า สาขาวิชา ชั้นปีและเพศมีปฏิสัมพันธ์ในการอธิบายความแตกต่างของพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยการ นำตนเองในทุกองค์ประกอบ อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยของสิริรัตน์ สัมพันธ์ยุทธ (2540) ได้ เปรียบเทียบการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาเมื่อจำแนกตามสาขาวิชา ผลการวิจัยพบว่า ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้จึงต้องการที่จะตรวจสอบว่านักศึกษาที่ศึกษาในคณะที่แตกต่างกัน จะมีการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองแตกต่างกันหรือไม่